

ISLOM DINIDA AYOLLARNI EHTIROM QILISH BORASIDA KELGAN HADISI SHARIFLAR

Ilmiy rahbar: X. U. Samatov

Usmonova Sarvinoz Samiddin qizi

Muhammmad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot texnologiyalar universiteti
Samarqand filiali "TTKT" fakulteti 23-05-guruh talabasi

Anotatsiya:

Islomdagi ayollarning o'rnini musulmon jamiyatining ijtimoiy tuzilishini tanqid qilishning an'anaviy nuqtasidir. Shariatda (Islom qoidalari) erkaklar va ayollarning huquq va majburiyatlar sohasidagi rollari sezilarli farqqa ega. Unda nikoh, ajralish, yuridik huquq, kiyim-kechak va ta'lim masalalaridagi farqlar ifodalanadi.

Kalit so'zlar: islom, ayollar, hadis, ehtirom, Qur'on, imon, oyatlar, Alloh taola
Islom dinida ayol-musulmonlar jamiyatidagi ayol o'rnini, shuningdek ayolning, ijtimoiy institutlar bilan o'zaro munosabatlarini tartibga soluvchi normalar va qoidalar tizimi. Islomdagi ayollarning o'rnini musulmon jamiyatining ijtimoiy tuzilishini tanqid qilishning an'anaviy nuqtasidir. Shariatda (Islom qoidalari) erkaklar va ayollarning huquq va majburiyatlar sohasidagi rollari sezilarli farqqa ega. Unda nikoh, ajralish, yuridik huquq, kiyim-kechak va ta'lim masalalaridagi farqlar ifodalanadi. Islom dinini ayollarning o'rniga ta'sirini baholash uchun Islomdan oldingi Arabistondagi ayollarning o'rnini ko'rib chiqish kerak. O'sha paytdagi ayollarning holati ko'p narsalarni orzu qilishga qolgan edi. Qashshoqligi tufayli ota-onalar yangi tug'ilgan qiz chaqaloqlarini o'ldirganlari haqida dalillar mavjud. Islom arab jamiyatining tuzilishini o'zgartirdi, gender rollarini isloh qildi. Professor William Montgomerining tadqiqotiga ko'ra Islom ayollarning holatini yaxshilagan, ularga huquqlar bergan. Ba'zi tadqiqotchilar Islomga ko'ra ayollar XX asrgacha bo'lgan ba'zi G'arb mamlakatlariga qaraganda ko'proq huquqlarga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Masalan, fransuz qonunchiligiga muvofiq ayollarning huquq layoqatini cheklash faqat 1965-yilda bekor qilingan. Garvard universitetining huquqshunos professori Noa Fildman, qayd etadiki: inglizlar barcha mamlakatlarda bo'lgani kabi, o'z qonunlarini musulmonlarga ham qo'lladilar, natijada esa bitta edi-ayolni islom qonunlari bergan huquqlaridan mahrum qilish. Buni gender tengligi yo'lidagi rivojlanish deb atash mushkuldir. Oksford lug'atida islom paydo bo'lganidan keyin ayollarning o'rnini umumiy yaxshilanganligiga ishora qilib, ayol shaxsining to'liqligi e'tirof etilganligini ta'kidlaydi. Nikoh Islomga ko'ra, ayol

roziligi majburiy bo‘lgan “shartnoma” sifatida ko‘riladi. Ayollar meros olish huquqiga ega bo‘lib, Islom tarqalishidan oldin bu huquq ilgari faqat erkakning qarindoshlariga berilgan. Annemari Shimmel aytadiki, “Ayol o‘rnini Islomgacha bo‘lgan davr bilan solishtirganda, Islom qonunlari ostidagi ayol holatining bunday o‘zgarishlari ulkan taraqqiyotnibanglatardi; qonunga muvofiq ayol o‘z boyligini boshqarish huquqiga ega bo‘ldi”.

William Montgomerining aytishicha, Muhammad s.a.v ni o‘z davrining tarixiy kontekstida ayollar huquqlarini himoya qilgan va asosiy huquqiy kafolatlarni ta‘minlash orqali ularning mavqeini sezilarli darajada yaxshilagan shaxs sifatida ko‘rish mumkin.

Jhon Espositoning qayd etishicha, Muhammad s.a.v ayollarga ularning jamiyatdagi mavqeini oshirishga yordam beradigan huquqlar: oilaviy hayot, nikoh, ta‘lim va iqtisodiy aloqalar sohasida huquq va imtiyozlar bergan.

Ammo shunga qaramay, ayollarning Islomdagi o‘rni umuman Qur‘on g‘oyalariga emas, balki hukmron patriarxal madaniyat me‘yorlariga to‘g‘ri kelardi. Islom ayoli hayotining turli jabhalari haqidagi muqaddas matnlar Islom ta‘limoti ayollarga ikki tomonlama munosabatda bo‘ladi. Onalarni barcha erkaklardan ulug‘lovchi baytlar ham bor, qiyomatda ayol va erkak teng hukm qilinadi, degan baytlar ham bor, qiyomatda ayol va erkak teng hukm qilinadi, degan, degan baytlar ham bor. Shu bilan birga, Islomni qattiq tanqid qilgan sobiq fizika professori Bill Worner Qur‘onning 71 foizida hodisalarning esa 91 foizida ayolning erkakdan pastroq mavqega ega ekanligini ta‘kidlaydi.

Gender rollari:

Qur‘oni karimda:”Erkaklar ayollarning valiylaridir, mollaridan infoq qilganlari uchun, Alloh ularning ba‘zilarini boshqalardan ustun qo‘ydi”, -deyiladi. Islomdagi qoidalariga ko‘ra, xotin butunlay eriga bo‘ysunadi. Ayolning oiladagi asosiy roli, esa oilani moddiy ta‘minlashdir.

Hijob va erkinlik:

Niqob kiygan ayol, Yaman Qur‘oni karimda:”Mo‘minalarga ayt, ko‘zlarini tiysinlar, farjlarini saqlasinlar va ziynatlarini ko‘rmasinlar, magar ulardan (ziynatlaridan)zohir bo‘lganlar mustasno. Ro‘mollarini yoqa yorig‘lariga to‘shasinlar. Erlari, otalari, erlarining otalari, o‘g‘illari, aka-ukalarining o‘g‘illari, opa-singillarining o‘g‘illari, ayollar qo‘l ostidagi asirlari, (oilaga) bog‘liq qolib uylanish ehtiyojidan qolgan erkaklar va hali hanuz ayollarning uyatli joylarini farqiga bormagan go‘dak bollardan boshqa hech kimning yonida go‘zallik va ko‘kraklarini ochmasinlar. Yashirgan vujudlari-ziynatlari ma‘lum bo‘lib bilinishi uchun

oyoqlarini yerga sezilarli taqillatmasinlar. Ey mo‘minlar! Najot topishingiz uchun ,
Allohga tavba qiling!” 24:31(Nur surasi, 31-oyat)

Bu parcha, hijob kiyish talabining asosi hisoblanadi.

Ta’lim:

Ko‘pgina islom ta’lim muassasalarining barpo etilishida ayollar muhim rol o‘ynagan, masalan, Fotima al-Fihriy 859-yilda Al-Qaravin universitetiga asos slogan. XII asrda yashagan Ibn Asakirning yozishicha, Islom olamida ayollarning bilim olishi uchun katta imkoniyatlar mavjud edi. U ayollarning o‘qishi, ilmiy darajalarga ega bo‘lishi, olim va o‘qituvchi bo‘lishlari mumkinligini yozgan. Islom olamidagi ayollarni Muhammad payg‘ambar s.a.v ning muvaffaqiyatli tadbirkor ayoli Xadicha r.a va hadis ilmida taniqli olima Oisha rahimahulloh ilhomlantirgan. Muhammad “hayo ularning e’tiqodlarini o‘rganishlariga to‘sqinlik qilmagan” Madinalik ayollarni diniy ilmga chanqoqligini maqtangani haqida hikoya qilinadi. Ayollarning ta’lim olishida hech qanday qonuniy cheklovlar bo‘lmas-da, ba’zi erkaklar, masalan, Muhammad ibn al-Haj (vaf. 1336), o‘zining ma’ruzalari paytida ba’zi ayollarning xatti-harakatlaridan norozi bo‘lgan. XV asrda al-Shaxavi o‘zining butun o‘n ikki jildlik tarjimai hol lug‘atini olima ayollarga bag‘ishlaydi; lug‘atda ulardan 1075 tasi haqida ma’lumotlar mavjud.

Moliyaviy savollar:

Islom ayollarga shaxsiy mulk huquqini beradi. Ayollar uchun moliyaviy majburiyatlarning yo‘qligi (masalan, oilani ta’minlash uchun) tufayli erkaklar ko‘proq moddiy huquqlarga ega. Biroq musulmon ayollar tarixan mulk huquqiga ega bo‘lgan. Islom ayollarga ma’lum sharoitlarda ishlashga ruxsat beradi, masalan, ayol erkaklar bilan yolg‘iz qolganida mumkin emas. Uning ishi bolalarga g‘amxo‘rlik qilish kabi muhimroq narsalarga xalaqit bermasligi kerak. Ayollar ta’lim masalalarida va sport markazlarida erkaklardan ko‘ra ayollarning ishlashi ma’qul. Ayrim islom maktablari ayolga qozilik qilish huquqini bermaydi. Boshqalar (hanafiy mazhabi) fuqarolik ishlarini olib borishga ruxsat beradi, lekin jinoiy sudga qozilik qilish bundan mustasno. Ushbu huquqiy cheklovlar ayollarni shavqatsiz jinoiy ishlarni ko‘rib chiqish yukidan himoya qilish istagi bilan bog‘liq.

Hozirgi zamonaviy bosqichda, ba’zi musulmon mamlakatlarida, masalan, Misr va Marokashda ta’lim va mehnat sohasida ayolni kamsitishlari saqlanib qolmoqda. Musulmon dunyosida bandlik tuzilmasi boshqacha: Pokistonlik ayollarning 16 foizi iqtisodiy faol. Indoneziyada bu ko‘rsatkich 52 % ni tashkil qiladi. Shunisi e’tiborga loyiqki, ayolning ishlab topgan puli uning shaxsiy mulki hisoblanishi shart, u o‘z

ixtiyoriga ko'ra pulni sarflashi mumkin, erkaklar esa ishlab topgan pulini o'z oilasiga sarflashlari buyuriladi.

Ayollar bandligi:

Islom xalifaligida ayollar iqtisodiy faoliyatda faol ishtirok etganlar.[15] Xotin-qizlar turli kasb-hunarlarda, xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida mehnat qildilar. Kasalxonalarining o'ziga xos xususiyati ayol xodimlarning katta roli edi. XII asrda Ibn Rushd ayollar har jihatdan erkaklar bilan teng va teng imkoniyatlarga ega ekanligini ta'kidlagan. Biroq, musulmon dunyosining aksariyat mamlakatlarida ijtimoiy va ishlab chiqarish sohasida gender segregatsiyasi mavjud bo'lib, u kasblarning „erkaklarga“ va „ayollarga“ bo'linishida namoyon bo'ladi va ayollarning bandlik va ta'lim darajasi erkaklarniki bilan solishtirganda pastroq ekanligi ko'rinadi. Ushbu hodisaning sababi bilvosita islom dinining ba'zi ko'rsatmalari bilan belgilab qo'yilgan xatti-harakatlar bilan bog'liq. Masalan, abortning taqiqlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan va musulmon oilalariga xos bo'lgan ko'p farzandlilik ayollarning martaba zinasidan ko'tarilishida ob'ektiv to'siqdir. Islom an'analarida me'yori bo'lgan ko'p farzandli oila ko'plab musulmon ayollar uchun yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi, unga ko'ra ular o'z hayotlarini quradilar va kasb tanlashadi.

Huquqiy masalalar

Qur'oni karimda: „Va sizlar rozi bo'ladigan (adolatli) guvohlardan ikki erkak kishini, agar ikki erkak topilmasa, bir erkak va ikki ayolni — biri unitib adashsa, yana biri unga eslatadi“ 2:282 (Baqara surasi, 282-oyat). Ibn Kasir aytdilar:[17] "Bir erkakning o'rniga ikki ayol, chunki ayollar nuqsonlidir, Muslim rivoyati Abu Hurayra roziyallohu anhudan Muhammad sollallohu alayhi vasallam dedilar: „Ey ayollar jamoasi, sadaqa beringlar va ko'p istig'for aytinglar, chunki men do'zax ahlining ko'pchiligi siz ayollardan tashkil topganini ko'rdim“. Ulardan bir donishmand ayol so'radi: "Yo Rasululloh, nega biz do'zax ahlining ko'pchiligimiz? Rosululloh s.a.v: "Chunki sizlar ko'p la'nat aytasizlar, turmush o'rtog'ingizga ko'p noshukurlik qilasizlar. Sizdan boshqa aql-idrok va dinda noqis bo'lib, aqllilar ustidan g'olib keluvchilarni ko'rmadim. Ayol so'radi: "Yo Rasululloh, aqlingiz va dinigiz noqis degani nima degani? Rosululloh s.a.v: „ ikki ayolning guvohligi bir erkakning guvohligi bilan barobar bo'lishi aql noqisligidir, dinsizlikning dalili shundaki, sizlar hayz va nifos qoni ko'rganida namoz o'qimaysizlar va ro'za tutmaysizlar“ dedilar.

Or-nomus qotilliklari

Huquqshunos professor Feldmanning soʻzlariga koʻra, „Islom Yaqin Sharqdagi baʼzi mamlakatlarda hamon sodir boʻlayotgan or-nomus qotilliklarini qoralaydi“. Oila (urugʻ-aymogʻ) gʻururi va nomusini sharmanda qilgan ayollarni oʻldirish or-nomus qotilligi deb ataladi. Bunday qotilliklar baʼzi musulmon mamlakatlarida keng tarqalgan boʻlsada, boshqa mamlakatlarda ham sodir boʻladi. Ayrim musulmon ulamolari bu qotilliklar Islomga hech qanday aloqasi boʻlmagan anʼananing bir qismi, xolos, deb taʼkidlaydilar. Eron va kurd ayollarining huquqlarini himoya qilish tashkiloti hisobot eʼlon qildi. Bunga koʻra 2010-yilda 2829 yosh ingliz musulmon ayollari kaltaklangan, kislota bilan azoblangan, oʻgʻirlangan yoki oʻldirilgan. Bu ayollarning kelib chiqishi asosan, Pokiston, Hindiston va Bangladeshdan. Gap oilalar tomonidan uyushtirilgan majburiy nikohlarga qarshi turish haqida ketyapti. Ular shaxsiy oʻtta yaqin doʻsti paydo bolgan ayollarga, zoʻrlangan ayollarga, shuningdek, erkak kishi bilan gaplashish maqsadida birinchi qadam qoʻyishga jurʼat etganlarga yoki bir jinsli muhabbatga moyil boʻlganlarga ham hujum qilishadi. Buyuk Britaniyada „oila sharafi himoyachilari“ bilan kurashuvchi maxsus boʻlinma tashkil qilingan.

Boshqa tomondan, Qurʼon musulmon erkaklarga xristianlar va yahudiylar orasidan ayollarni xotinishga ruhsat beradi, garchi bu ayb boʻlsa-da, taqiqlanmagan. Bunda baʼzi ogohlantirishlar mavjud. Koʻplab Islom olimlari — asosan hanafiy mazhab ilohiyotchilari-Islom boʻlmagan mamlakatda dinlararo nikoh harom (gunoh) degan fikrni bildiradilar. Erkaklarga toʻrtta xotinga ruxsat beriladi. Baʼzi Islomiy ulamolar fikriga koʻra, ayol shartnomada uning roziligisiz ikkinchi va keyingi xotin olish taqiqlangan shartni belgilash huquqiga ega.

Baʼzi musulmon mamlakatlarida ayollar masjidga erkin kirish huquqiga ega, boshqalarida esa yoʻq. Imom faqat erkak boʻlishi mumkin, ammo ayol ham boshqa ayollar oldida Imom (ibodatning yetakchisi) boʻlishi mumkin. Musulmon dunyosining koʻplab mintaqalarida ayollar diniy sohada bolalar va ayollarni uyda yoki maxsus maktablarda Qurʼon matnlarini Arab tilida oʻqitish va oddiy, „kundalik“ ibodatlarni oʻrgatadigan oʻituvchilar boʻlish imkoniyatiga ega. Oʻrta Osiyoda ular otin, Bibi-otin, otincha va boshqalar deb ataladi va ularning oʻrni mulla maqomiga tenglashadi. Alloh bilan muloqot va ibodat qilish joyi boʻlgan masjidga baʼzi mamlakatdagi ayollar borishi taqiqlanan, shuningdek ular diniy marosimlarni oʻtkazish va maʼnaviy ehtiyojlarini roʻyobga chiqarish uchun muqaddas joylar (Oʻrta Osiyoda ular odatda maqbaralar deb ataladi) boʻlib, ular u yerlarda diniy yoki oilaviy bayram kunlarida jamoaviy yoki shaxsiy ziyoratlar qilishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. <https://kukaldosh.uz>
2. <https://xujabuxoriy.uz>
3. <https://islom.uz>
4. <https://sammuslim.uz>
5. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – C. 175-179.
6. Samatov, Khurshid. "Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society." Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
7. Samatov, K. (2016). Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society. Theoretical & Applied Science, (2), 175-179.
8. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.
9. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction." (2021).
10. Ulmasjonovich, K. S. (2021). Mystical and philosophical foundations of human interaction.
11. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani) //European Scholar Journal. – 2021. – T. 2. – №. 11. – C. 45-48.
12. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani)." European Scholar Journal 2.11 (2021): 45-48.
13. Ulmasjonovich, K. S. (2021). Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani). European Scholar Journal, 2(11), 45-48.

